

I Roms tjänst

– det romerska Britannien och dess mynt

På Kungliga Myntkabinetet i Stockholm finns ett mycket slitet romerskt bronsmynt som är slaget för en kejsare vid namn Carausius, som regerade någon gång i slutet av 280-talet och början av 290-talet e.Kr. Myntets frånsida refererar till kejsarens omtänksamhet, *Providentia Augusti*, som brukar förkortas PROVIDENTIA AVG (fig. 1). Men just det här myntet uppvisar den mycket ovanliga inskriftsvarianten PROVIDENTIA AVGGG; det där tillägget av två extra G brukade man använda under romersk tid för att indikera att ett mynt var slaget för en kejsare och hans medkejsare. Den här formeln är ganska vanlig – redan under 100-talet blev det vanligt att kejsaren utnämnde medkejsare och under 200-talet blir det allt vanligare med mynt som uppvisar inskriftsformeln AVGG. Den visar alltså att myntet blivit slaget i namn av två kejsare. Och under den kortvarige kejsaren Carus, som regerade 282-283 och som utnämnde sina två vuxna söner Carinus och Numerianus till medkejsare dyker för första gången mynt upp, slagna i namn av tre kejsare, med varianten AVGGG.¹ Tillägget av ett extra G i inskrifter kan nu tyckas vara ett stycke ren formalia. Men det kunde i själva verket vara ett stycke ganska intrikat propaganda. Men hur?

Som bekant kunde mynt i den romerska världen mynt ofta användas just för att bedriva, mer eller mindre explicit, propaganda. Mynten och de bilder som fanns på dem var ju för många i den romerska världen det enda, eller i alla fall den absolut vanligaste, bilden de såg av sina makt-havare. Under den romerska republikens sista kaotiska årtionden ca 80-40 f.Kr., då olika mäktiga familjer stred öppet mot varandra om positioner i staten, erbjöd mynten och de bilder man kunde förse dem med ett sätt för dessa familjer att mar-

kera sina politiska positioner – de myntbilder som uppstår under denna tid har karakteriserats som ett slags "monument i miniatyr" över betydande familjers insatser för romarnas *res publica* ("den allmänna saken").² Ibland kunde myntbilderna kommentera dagsaktuella händelser. Ett exempel är från år 42 f.Kr., efter mordet på Julius Caesar två år tidigare, då hans mördare Brutus och Cassius lät slå denarer med ett motiv som inte gärna kunde misstolkas. Frånsidan visar två dolkar, en frygisk mössa – som var en symbol för frihet – samt inskriften EID MART (Caesar hade ju mördats den 15 mars, *idus martiae*). Tyrannen hade blivit mördad: friheten var återställd.³

När republiken sedan i praktiken avskaffades och kejsarna fick total makt över riket kom mynten att bli ett sätt att skapa ett slags "virtuellt monument" över kejsarens insatser för samma *res publica*. Bland annat kunde man med hjälp av

² Cheung 1998, 61 och Meadows & Williams 2001, 49.

³ Sutherland 1974, nr. 200-201.

Fig 1. Ett hårt slitet, knappt läsbart bronsmynt – antagligen den vanligaste synen en numismatiker som sysslar med romerska mynt från 200-talet möter. Just detta mynt är slaget för en kejsare vid namn Carausius och denna frånsida föreställer personifikationen av dygden *Providentia* - "försynen." På frånsidan finns även den mycket ovanliga inskriften PROVIDENTIA AVGGG. RIC V.2, 477, nr. 152. Foto: Gabriel Hildebrand, KMK.

¹ RIC V. 2, t.ex 150, nr. 125 och 190, nr. 373.

myntbilder berätta om kejsarens militära segrar eller om byggnader som uppförts under kejsarens regering. Ibland kunde man också med hjälp av myntbilder berätta om mer speciella händelser. En sestertius slagen för kejsar Tiberius minner till exempel om katastrofhjälp efter en jordbävning i Mindre Asien.⁴ Men det är på det hela taget mycket ovanligt att myntbildernas budskap är så tydliga. Oftast är de betydligt mer subtila, som på det här myntet som slogs för Carausius.

Och vad betyder då detta? Tja, egentligen är det väl föga uppseendeväckande: det är ett mynt slaget för ytterligare en romersk kejsare som vill visa på sin omsorg om sina undersåtar, tillsammans med sina medkejsare. Men: nu är det så att det här myntet inte är slaget för en "romersk" kejsare. Carausius var nämligen inte en "romersk" kejsare eller medkejsare. I varje fall inte i ordets egentliga bemärkelse. Han var en usurpator, som hade blivit utropad till kejsare i Britannien någon gång 286-88.⁵

Det här var under en tid då romarriket präglades av inre och yttre stridigheter. Det allvarligaste av de många upproren runt mitten av 200-talet bröt ut i Gallien, där den lokale guvernören Postumus runt 260 blev utropad till kejsare. I öster gjorde sig den mäktiga staden Palmyra i Syrien likaså alltmer självständig, under ledning av en viss Septimius Odaenathus. Det romerska imperiet blev härmed i praktiken tredelat. Dessa båda områdens självständighet hade nu blivit ganska kortvarig: de återerövrades och lades åter under Roms herravälde av kejsaren Aurelianus på 270-talet.⁶ Men någon gång på 280-talet var det alltså dags igen: Britannien blev autonomt under sin egen kejsare Carausius. Vi vet inte hur stora områden denne Carausius var kejsare över, men han kontrollerade det romerska Britannien och hade också stöd i Gallien. Men Carausius var inte erkänd som medkejsare till kejsarna i Rom – snarare tvärtom. Kejsar Diocletianus och hans medkejsare Maximianus företog i stället en marinexpedition för att försöka kuva usurpatorn. Extremt lite information om detta företag har bevarats till eftervärlden men ett hyllningstal som senare hölls till kejsar Constantius Chlorus som på 290-talet lyckades besegra Britannien tycks mellan raderna referera till att expeditionen slutade illa för Rom.⁷

Det ser ut som om Carausius försökte blidka

kejsarna i Rom just genom att måla upp en bild av att han var deras "medkejsare." På en berömd men mycket ovanlig typ av mynt som är bevarade från Carausius regering syns porträtten av denne tillsammans med porträtten av Diocletianus och Maximianus, sida vid sida. Inskriften lyder CARAVSIVS ET FRATRES SVI – "Carausius och hans bröder." På fränsidan finns inskriften PAX AVGGG – "(de tre) kejsarnas fred."⁸ Man kan nu fråga sig för vilka dessa myntbilder var avsedda. Var tanken att de skulle ses i den del av imperiet som behärskades av Rom och uppfattas som ett slags "signaler" till Rom att Carausius var beredd att kompromissa om makten? Det förefaller mindre troligt. Det är nog mer sannolikt att de här myntbilderna innebar ett sätt att försöka försäkra den "Britanniska hemmafronten" om att Carausius hade något slags överenskommelse med kejsarna i Rom.⁹

Hur det nu var med den saken så gick det i alla fall inte vidare bra. Kejsarna i Rom tänkte inte tolerera kejsaren i Britannien ens som lokal "medkejsare": Britannien erövrades och underkuvades slutgiltigt 296-297 av Constantius Chlorus. Vid den här tiden hette kejsaren i Britannien Allectus; denne hade kanske varit *rationalis summae rei* – man tror att detta var ett slags finansminister – åt Carausius och mördat honom 293, antagligen efter att Constantius hade erövrat Boulogne som Carausius dittills hållit.¹⁰ I Rom byggdes en triumfbåge, av vilken fragment bevarats, för att fira segern.¹¹ Och i det hyllningstal som hölls för att fira segern hyllas Constantius Chlorus för att han genom denna militära operation återställt imperiets frihet och säkerhet.¹²

Utifrån Roms synvinkel var det alltså en upprorisk landsända som hade kuvats och återbördats till kejsardömet. Men i Britannien var nog Carausius inte någon upprorsmakare eller usurpator. Utan helt enkelt romersk kejsare – Kejsaren. Den person och symbol, som upprätthöll det romerska samhället, som stod i centrum av detta samhälles ideologi. Att det var så antyds av flera myntbilder. Under andra halvan av 200-talet blir det till exempel vanligt med porträtt av de romerska kejsarna, där de avbildas iförda hjälmarna och beväpnade med spjut och sköld. Sådana porträtt är speciellt vanliga på mynt slagna för kejsaren Probus, som regerade under andra halvan av 270-talet (*fig. 2*).

8. RIC V.2, 550, nr. 1.

9. Jfr. Carson 1987, 148.

10. Bowman 2005, 78f.

11. Mayer 2002, 180-182.

12. *Panegyrici Latini* VIII, 18 (jfr. Nixon & Rodgers 1994, 139f).

4. Sutherland 1974, nr. 279.

5. Kienast 1996, 278f.

6. Drinkwater 2005, 44-53.

7. *Panegyrici Latini* VIII, 12 (jfr. Nixon & Rodgers 1994, 130) och Bowman 2005, 70-73.

Fig 2. Ett mynt slaget för kejsar Probus som regerade i Rom 276-282. Porträttet avbildar kejsaren iförd hjälm och med spjut och sköld. Denna typ av porträtt är speciellt vanlig på mynt slagna för Probus, men även till exempel Carausius avporträtteras på detta sätt. RIC V.2, 71, nr. 500. Foto: Gabriel Hildebrand, KMK.

Men även Carausius i Britannien avbildas på detta sätt. Andra porträtt avbildar Carausius klädd som romersk konsul, något han med all sannolikhet aldrig någonsin var. Men de här bilderna visade ändå hur "romersk" han var.

Men det finns ännu mer intrikata bilder som antyder vad för slags samhälle Britannien var vid den här tiden. Frånsidan av en märklig medaljong slagen för Carausius avbildar Victoria, segerens gudinna, som far fram i ett tvåspann. Och längst ned kan man läsa bokstäverna I.N.P.C.D.A.¹³ Det som skulle ligga närmast till hands att anta är att detta är ett myntmärke, som visar var och i somliga fall när ett mynt är tillverkat. Intressant nog är det just under andra halvan av 200-talet som sådana myntmärken börjar användas i större skala på Roms mynt. Ibland är de ganska enkla att uttolka. Ett exempel är myntmärket SIS som kan förekomma och som indikerar att myntet är slaget i Siscia (nuvarande Sisak i Kroatien) där ett myntverk upprättades på 260-talet. Ibland är myntmärkena mer schematiska: ett mynt slaget i Rom kan till exempel uppvisa myntmärket R*B. I detta fall står R för myntverket i Rom och B för andra myntverkstaden (mynt slogs ju i så kallade *officinae*, som brukade betecknas som *prima* (första), *secunda* (andra), *tertia* (tredje) osv. Ibland kunde också, som i det här fallet, myntverkstäderna betecknas med bokstäver från A och så vidare; ett mynt som uppvisar bokstaven B borde alltså ha slagits i Roms myntverks andra verkstad. * kan vara en symbol som användes ett visst år eller i en viss serie.

Men I.N.P.C.D.A. verkar mer kryptiskt. Vi kan kanske komma närmare ett svar på frågan genom

att titta på några andra mynt som slogs för kejsar Carausius. Ett stort antal mynt slagna för denna kejsare uppvisar inskriften RSR. Det skulle ligga nära till hands att anta att detta är ett myntmärke. Men vad står det då för? Det har också föreslagits att det skulle kunna stå just för kejsarens *rationalis summae rei*. En annan i mitt tycke mer spännande förklaring har föreslagits av Guy de la Bédoyère som pekar på den inskrift som finns på några av de mynt som tillhör den här gruppen: EXPECTATE VENI. Detta brukar antas vara en del av ett citat från den romerske skalden Vergilius Aeneiden: *quibus Hector ab oris expectate venis?* (Aeneiden 2.282-3), vilket betyder ungefär: "från vilka stränder kommer du, Hector, den emotsedde"? Det har nu också föreslagits att RSR är ett liknande Vergiliuscitat, men i det här fallet från hans herdedikter, de så kallade Eklogerna (4.6): *Redeunt Saturnia regna* (Eklogerna 4.6) – "de Saturniska kungarikena (en "gyllene tidsålder" ungefär) återvänder". Denna Vergiliusfras fortsätter nu, som de la Bédoyère observerat, sålunda: *iam nova progenies caelo demittitur alto* – "en ny generation skickas ned från himlen." Och andra halvan av denna fras råkar nu ge konsonanterna...I.N.P.C.D.A.¹⁴ Det kan säkert vara en tillfällighet. Men det känns lite för bra för att vara sant.

Det är frestande att anta att dessa inskrifter på de mynt som slogs för Carausius inte var utvalda av en slump. Vergilius var ju nämligen närmast en romersk nationalpoet och Aeneiden ett romerskt nationalepos, om hur Aeneas lämnar det brinnande Troja för att grunda Rom. De "Saturniska kungarikena" som Vergilius besjunger i Eklogerna ligger det dessutom nära till hands att tolka som en allegori över den *aura aetas*, den "gyllende tidsålder" som kejsar Augustus i sin propaganda sade sig ha infört.¹⁵ På de mynt som slogs för Carausius i Britannien tycks alltså denne kejsare på ett allegoriskt sätt hyllas som en ny Augustus, en ny frälsargestalt. Och på en mynttyp som tillhör RSR-gruppen är detta budskap så explicit så att det knappast kan missförstås: den uppvisar förutom inskriften RSR också inskriften ROMANO RENOVAT. Detta är en inskriftstyp som förekommer i flera versioner på mynt slagna för Carausius och som har uttytts som *renovator romanorum*¹⁶ – romarnas "återställare" eller "förnyare," kanske? Och – kanske framför allt – på just detta mynt finns dessutom en bild av den romerska varginnan som ger di åt tvillingarna Romulus och Remus, den bild

^{14.} de la Bédoyère 1998, 79-82.

^{15.} Jfr Zanker 1988, 181f.

^{16.} Jfr. Casey 1994, 59.

^{13.} Sutherland 1974, nr. 505-506.

Fig 3. Frånsidan av ännu ett hårt slitet bronsmynt, i detta fall slaget för kejsar Postumus som regerade i Gallien på 260-talet. Bilden visar en flodgud, kanske floden Rhen personifierad, och inskriften lyder SALVS PROVINCIARVM – "provinsernas räddning." RIC V.2, 344, nr. 87. Foto: Gabriel Hildebrand, KMK.

som mer än någon annan var förknippad med staden Rom. På åtsidan av detta mynt är Carausius dessutom porträtterad med hjälm, spjut och sköld; på åtsidan av INPCDA – myntet är Carausius porträtterad som romersk konsul. Det var alltså en sådan "förnyare" Carausius var – upprätthållaren av Roms värderingar och kultur.

I detta bildspråk tror jag det ligger en nyckel till romarrikets problem under 200-talet. Det var ju alltså inte bara Carausius som utropas till kejsare i provinserna under den här tiden. Det skedde alltså upprepade gånger, i flera provinser. Hittills hade det romerska imperiet varit mer eller mindre oupplösligen förenat med staden Rom. Men framemot 200-talet hade imperiets provinser börjat stå på egna ben, samtidigt som staden Roms dittills oomstridda makt saktat men säkert började urholkas. Spänningar mellan imperiets centrum å ena sidan och provinserna å den andra, och mellan provinserna sinsemellan, började visa sig. Och när imperiet började få problem med upprepade invasioner framemot 200-talets mitt stod det allt mer klart att imperiet inte längre kunde styras från denna enda plats. Detta faktum förvärrade

naturligtvis spänningarna i imperiet, vilket i sin tur lika naturligt ledde till än mer inflammerade konflikter. Men samtidigt var det alltså kejsaren själv som sågs som personligen ansvarig för rikets fortlevnad. Och om då inte kejsaren personligen kunde närvara i rikets alla provinser för att ta itu med deras problem, så kunde romarna, på alla de olika platser där de var utspridda – i Gallien, Syrien eller Britannien – utropa egna kejsare. För vid det här laget var inte längre Britannien en provins befolkad av barbarer och ockuperad av romerska främlingar (om det nu någonsin hade varit så enkelt). Snarare hade ön utvecklats till att vara en provins i det romerska imperiet, befolkad av romare.

Det är just detta, att invånarna i Britannien – eller i alla fall betydande befolkningsgrupper i Britannien – såg sig själva som romare och inget annat som antyds av bildspråket på mynten slagna för Carausius. De uppvisar ett bildspråk som skapats i ett samhälle präglad av romersk bildning, som var tänkt att ses och förstås av betraktare som var bevandrade i samma bildning – som kunde samma romerska "koder" som dem som skapat mynt-

Fig 4. Åtsidan av en aureus i guld slagen för Postumus. På hjälmen är en biga, ett tvåspann, avbildad, i vilket *Victoria*, segerns gudinna, far fram. Frånsidan av detta mynt avbildar Hercules som var Postumus specielle skyddsgud. Jfr. RIC V.2, 338, nr. 21-22. Foto: Gabriel Hildebrand, KMK.

bilderna. Den här tendensen kan man se även på mynt som slås för andra usurpatorer. Till exempel de mynt som slås för usurpatorerna i Gallien uppvisar ett mycket rikt bildspråk, fyllt med referenser till romersk kultur. En viss typ av bronsmynt som slås för Postumus uppvisar inskriften SALVS PROVINCIARVM – ”provinsernas räddning” (fig. 3) Guldmynten som slås för Postumus uppvisar bilder med speciellt hög konstnärlig kvalitet och mångbottnade bilder (fig. 4).

En fråga inställer sig ganska naturligt: kunde folk verkligen uttolka intrikata budskap som till exempel förkortningen PROVIDENTIA AVGGG – eller för den delen RSR och INPCDA – bar på? Här har forskningen pendlat fram och tillbaka mellan olika uppfattningar. Fram till femtiotalet var en gängse uppfattning att romarnas mynt närmast var att betrakta som ett slags dagstidningar. Runt 1950 började en grupp forskare att ifrågasätta detta. Man skyllde de tidigare forskarna, framför allt under 30-talet, för att ha betraktat de romerska myntverken som en propagandaapparat med nazityska förtecken. En analogi som blivit ofta citerad var att folk såg på mynt då som vi ser på frimärken idag.¹⁷

Det här är en ganska märklig ståndpunkt, då vi i själva verket vet att budskap på mynt kunde uppfattas, och uppfattades. De mynt som slogs efter mordet på Caesar och som uppvisar inskriften EID MART, till exempel, nämns faktiskt av den grekiske 200-talshistorikern Dio Cassius.¹⁸ En författare från 300-talet berättar om en viss upprorsmakare att ”denne gjorde anspråk på själva kejsarmakten, eftersom han lät slå mynt med sitt eget porträtt, och på dessa mynt kallade han sig själv kejsare.”¹⁹ Men INPCDA är ju, det medges, mer kryptiskt. Vem, kan man tänka sig, kunde uttolka detta som ett Vergiliuscitat? Det krävdes ju att betraktaren hade en relativt god bildning. Det kan ligga nära till hands att anta att detta mynt var slaget för någon slags ”elit”, i alla fall en kulturell sådan, som man kunde förvänta sig kunde vissa kulturella koder.

Personligen tycker jag man ska vara försiktig att göra sådana antaganden. Det är en sak att den här referensen kan tyckas långsökt och kryptisk i våra dagar, när kunskaper om Vergilius poesi kan betraktas som ”finkultur” och är förbehållen ett litet fåtal av de ”klassiskt bildade.” Men, de här referenserna kanske inte alls var långsökta för den

tidens romare. Vi vet ju inte på vilket sätt den var ”kulturellt allmångods.” Idén om en ”romersk finkultur” känns på det hela taget lite anakronistisk – visst är det en sak att romare i gemen kanske inte kunde sin Vergilius så utan och innan att man kunde känna igen den här förkortningen direkt. Men vem vet, just den här frasen kanske var oerhört känd? På det hela taget vet vi väldigt lite om vad som ingick i den genomsnittlige romarens ”kulturella bagage” under senare kejsartid. Min enkla syn på saken är följande: jag tror inte att man skulle ha gjort sig omakett att pryda mynt med omständiga bilder och kryptiska koder om man inte tyckte att det trots allt fanns en mening med dem, det vill säga att någon skulle kunna upptäcka och förstå dem.

I vilket fall tycker jag den intressanta poängen är att Carausius mynt slås i ett samhälle där de här fraserna var kända. De var produkter av ett romerskt kulturellt klimat – ett provinsiellt romerskt kulturklimat där kejsare kunde utropas under andra halvan av 200-talet. Det var de maktcentra som skapades på olika platser i detta kulturklimat som kom att ligga till grund för Europas senare stater.

Referenser

Bowman 2005

A. K. Bowman, 'Diocletian and the first tetrarchy, A.D. 284–305', *CAH² XII*, 2005, 67–89.

Carson 1987

R.A.G. Carson, 'Carausius et fratres sui ... again', i H. Huvelin, M. Christol & G. Gautier (eds.), *Mélanges de numismatique : offerts à Pierre Bastien à l'occasion de son 75e anniversaire*, Wetteren 1987, 145–148.

CAH² XII

The Cambridge ancient history, Vol. XII, The Crisis of Empire A.D. 193–337, 2 ed., ed. by A. Bowman, P. Garnsey & A. Cameron, Cambridge 2005.

Casey 1994

P.J. Casey, *Carausius and Allectus: the British usurpers*, with translations of the texts by R.S.O. Tomlin, London 1994.

Cheung 1998

A. Cheung, 'The political significance of Roman imperial coin types', *Schweizer Münzblätter* 151, 1998, 53–61.

de la Bédoyère 1998

G. de la Bédoyère, 'Carausius and the marks RSR and I.N.P.C.D.A.', *Numismatic Chronicle* 158, 1998, 79–88.

¹⁷. Jones 1956, 15.

¹⁸. Dio Cassius 47.25.3

¹⁹. *Historia Augusta, Firmus, Saturninus, Proculus et Bonosus* 2.1.

Dio Cassius

Utg. och eng. övers.: *Dio's Roman history*, with an English translation by E. Cary, Vol. I-IX, London 1926.

Drinkwater 2005

J. Drinkwater, 'Maximinus to Diocletian and the "crisis"', *CAH²* XII, 2005, 28–66.

Historia Augusta

Utg. och eng. övers.: *The Scriptores Historiae Augustae*, with an English translation by D. Magie, Vol. I-III., London 1932 (och senare).

Jones 1956

A.H.M. Jones, 'Numismatics and history', in *Roman coinage. Essays presented to Harold Mattingly*, eds. R.A.G. Carson & C.H.V. Sutherland, Oxford 1956, 13–33.

Kienast 1996

D. Kienast, *Römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie*, 2., durchgesehene und erweiterte Auflage, Darmstadt 1996.

Mayer 2002

E. Mayer, *Rom ist dort wo der Kaiser ist. Untersuchungen zu den Staatsdenkmälern des dezentralisierten Reiches von Diokletian bis zu Theodosius II.*, Mainz 2002.

Meadows & Williams 2001

A. Meadows & J. Williams, 'Moneta and the monuments: coinage and politics in Republican Rome', *Journal of Roman Studies* 91, 2001, 27–49.

Nixon & Rodgers 1994

C.E.V. Nixon & B. Saylor Rodgers (eds.), *In praise of later Roman emperors. The Panegyrici Latini*. Introduction, translation, and historical commentary with the Latin text of R.A.B. Mynors, Berkeley 1994.

RIC V.2

P.H. Webb, *The Roman imperial coinage*, Vol. V, part 2, ed. by H. Mattingly & E.A. Sydenham, London 1933.

Sutherland 1974

C.H.V. Sutherland, *Roman coins*, London 1974.

Zanker 1988

P. Zanker, *The power of images in the age of Augustus*, transl. by Alan Shapiro, Ann Arbor 1988.

Foto

Fotografierna är återgivna i ca 1,5 ggr naturlig storlek. Fotograf: Gabriel Hildebrand, KMK.

Summary

A badly worn bronze coin preserved at the Royal Cabinet of Coins in Stockholm and struck for a certain Roman emperor by the name of Carausius features the reverse legend PROVIDENTIA AVGGG. This addition of extra G's to a legend usually indicates that the coin is struck in the name of more than one emperor. In this case, this is interesting as Carausius was not a 'proper' Roman emperor but rather a usurper, who ruled in Britain for some years around 290 A.D. In this case, the legend on the coin could signify that Carausius was portrayed as a colleague and co-emperor of the two 'legitimate' emperors of the time, namely Diocletian and Maximian.

This is only one of a number of examples of images on the coins struck for the emperor Carausius which indicate that Britain, even by the 'usurpers' was seen as an integrated part of the empire: Carausius did not rebel against the empire. Rather, he tried to upkeep 'Romanness' in the province of Britain against barbarian intruders.

These images illustrate the ways in which the geography of the Roman empire was changing towards the end of the third century AD. The provinces by this time had developed into Roman communities that could no longer be directed, or dominated, from the city of Rome. The centres that developed in the provinces of the Roman empire as a result of this process of regionalization were to become the fundament on which the states of post-Roman Europe were later to be founded.